

Чурапчыга күн тахсар!

САГА ОЛОХ

12+

375
ЧУРАПЧА
1648-2023

Чурапчы улуунун хаһыата

От ыйын 21 күнэ, 2023 сыл, бэстинсэ

№ 28 (11905)

СОНУННАР

Сайын бастакы анаарыгар
Чурапчыга 900 тахса оҕо лаабырга
сынньанна

стр. 2

ИЛЬЯ ПАВЛОВИЧ ЛИСТИКОВ ТӨРӨӨБҮТЭ 95 СЫЛЫГАР

Утүө киһи аата үйэлэргэ

стр. 4

ЛИТЭРЭТИИРЭ МҮННУГА

Остуоруйалар

стр. 5

стр. 3

ТЭТТИК СОНУННАР

Арыылаахтан Ньургун
Сыромятников - "Росмолодежь.
Гранты" Арасыйытатаабы
куонкурус кыайыылааҕа

От ыйын 13 күнүгэр Дьокуускай куоракка «Росмолодежь. Гранты» куонкурус кыайыылаахтарын бэллэттэтир. Уолсай аахтаах, бырайыактарын олоххо киллэрингэ 8,3 мөл. солк. көрүлүбүт.

Саха сиригэр чыһилин 98 кыттааччы көмүскэтиб. «Вклад в будущее» хайысхада, Чурапчы улуунун Арыылаах нэһилиэгиттэн төрүттээх, билигин Максим Аммосов аатынан ХИФУ үчүгэй кытары үлэни тэрийин салаатын 3-с куурунун устудуона Ньургун Сыромятников 166 тыһ.солк сууммалаах грант кыайыылаабынан буолла. Бырайыак сүрүннээн наукадан дьарыктаныаҕа, иннинигин СӨ эдирэй портал оҕоһулан түөрт үрдүк үөрэх кыһата кыттылаах форум тэриллэрэ былаанналар. Ньургун научнай салаааччытынан Марк Егоров буолар.

Сүөлү дордоххой аһылытын
бэлэмнээһинигэ Чурапчы улууна
иккис мисэтэҕэ иһэр

Мисэтэтигэр от былаана туоларын уонна юлени атын эрэгийиннэртэн от аҕалар буолаахха ороскуоту кыччаттар туһугар, мөлүөх суолаах-нистээх, ыраах сытар учаастактарга оттуу барар мобильнай биригээдэлэргэ күүстээх болҕомто уурулуо. Ол туһунан СӨ Ил Дархана Айсен Николаев от ыйын 13 күнүгэр сүөлү аһын бэлэмнэргэр ананымт мунуу 15ар эттэ дэти СИА иһигиннэргэр.

Быйыл отчуоттар үлэҕэ от ыйын 3 күнүттэн саҕалаан кирибиттэр. От ыйын 12 күнүгэри туругунан, өрөспүүбүлүкэ үрдүнэн 13 849 гаа иһигээх сир охсулуна, 6 204 туонна от юбүһүлүннэ. Барыта 2 508 звено үлэни сылдыар.

Сүөлү дордоххой аһылытын бэлэмнээһинигэ Нам улууна бастаан иһэр – 1 139,5 туонна от бэлэмнэмиг. Ол юннэ Чурапчы – 846 туонна. Амма – 833 туонна, Мэҥэ Хаҥалас – 735 туонна, Хаҥалас – 582 туонна.

СӨ дуобат-саахымат киинин сана
салайааччытынан Чурапчыттан
Матрена Ноговицына аһанна

Чурапчы Мугудайыттан төрүттээх-уустуох «64» уонна «100» дуобакка аан дойду абыс төгүлүтээх, Европа бигэ төгүлүтээх чөмпүйүөнэ, Арасыйытатаабы төгүлүтээх кыайыылааҕа, гроссмейстер Матрена Ноговицына бу күнүгэ СӨ Дуобакка уонна саахымат киинин дьирэктэринэн аһанна.

Киһи үлэтэ туохтан саҕаламмытын уонна инники былааннарын кылгастык билиһиннэргэр:

«Билигин Дуобат-саахымат киинин үлэтин, физическэй култуура уонна маассабай устуорт управлениетын кытта билсэбин. Күүстээх састааптаах үрдүкү лигада бастакы күрэхтэһинибит буолла. Атырдьах-балаҕан ыйдарыгар Н.Н. Кычкин мемориалыгар Бүтүн Арасыйытатаабы турниры, икки улахан күрэхтэһини ыһтарга бэлэмнэнибит. Көмө-тирэх буолар дьон, дуобаччыттар, актыып, уһуннук үлэһит тэрийэччилэр, салайааччылар бааллар. Барыта табыллан иһэрингэр эрэнибин. «64», «100» дуобаттары сэргэ «Азия оҕолорун» Оонньууларыгар киирэр, сана тахсан эрэр «То» дуобаты эмнэ ылыһахпыт. Сүрүн сыалбыт-сорукпут – Сахабыт сиригэр интеллектуальнай устуорт көрүнүгүн сайыннарыла, маассабай үлэтин, нэһилиэһиэ устуордунан дьарыктанарыгар усулуобуйаны тоһо кыалларынан тэрийин буолар.

Чурапчыга күн-дьыл туруга

От ыйын
21 күнэ
БЭЭТИНСЭ

От ыйын
22 күнэ
СУБУОТА

От ыйын
23 күнэ
БАСКЫҺААННА

От ыйын
24 күнэ
БЭНИДИЗННИК

От ыйын
25 күнэ
ОПТУОРУННУК

От ыйын
26 күнэ
СЭРЭДЭ

От ыйын
27 күнэ
ЧЭППИЭР

21° 13°

24° 13°

27° 14°

29° 16°

29° 17°

29° 17°

28° 16°

ИЛ ДАРХАН НЭДИЭЛЭТЭ

Айсен Николаев үлэтин сүрүн түгэннэрэ

От ыйын 10 күнү. Айсен Николаев СӨ Ил Дарханын уонна бырабыыталыстыбатын дыһаалатын салалтатыгар, бырабыыталыстыба чилиэннэригэр нэдиэлэтээби сорууктары туруорда. Кини иһигинэрбитинэн, федеральнай бырабыыталыстыба таһымыгар суолталаах быһаарыныылар ылыннылыбыттар. Ол курдук, тыа сиригэр чөлүөтүлүккэ ипотеканы кэңэттиг туһунан уураах тахсыбыт. Кредит муһутуур улахан суумата 5-тэн 6 мөлүйүөн солкуобайга диэри улаатынгарылыбыт, ставкага сыллаабыта 3% -тан элбэбэ суох.

Миниһтик чөлүөтүлүккэ ипотеканы ааһынай дыах муһутуур суумата 5-тэн 6 мөлүйүөн солкуобайга диэри улаатынгарылыбыт, ставкага сыллаабыта 3% -тан элбэбэ суох.

Байыаннай сулууспаны ааһарга хантараак түһэрсипт дьон пенсионерларын хааччылыыга уларыттылар кирибиттэр. Бу ордук байыаннайдарга, баһаарынайдарга, ИДМ, Росгвардия, приставтар сулууспаларын, нарконтурбуол, УФСИН үлэһиттэригэр сыһааннаах.

Дойду үрдүнэн ачыгыт, орто бивенсис уонна гражданнар эбийиэктэрин электрческэй ситимнэргэ холбоһун бэрээдэргэ уларыттылар кирибиттэр. Ил Дархан бырабыыталыстыбага эһэртэтиктэри кытта олохтоох нэһилиэнньэбэ уонна ачыгыт бивенсис бэрээдэбинтэригэр өйдөтөр-быһаарар үлэни ыһтарга соруудахтаа.

Айсен Николаев ойуур баһаарын уонна сүөһү аһылытын бэлэмнээһингэ үлэни күүһүрдэри эттэ. Мунуулаахха федеральнай, өрөспүүбүлүкэтээби бырагыраамалар чөрүлүтүлүккэ туһулар социальнай эбийиэктэргэ үлэ хаамылытын, ону сэрэ байыаннай дыһылы кыттылаахтарын уонна киһилэр дыах кэргэттэригэр өйбүлү митэрэлэрин туһуларын кордүлэр.

От ыйын 10 күнү. Өрөспүүбүлүкэ баһылыга национальнай уонна федеральнай бырагыраамалар олоххо кирииллэрин туолуутугар мунуулаах ыһта. Кини Саха сиригэр федеральнай үбүлээһининэн олоххо киллэриллэр бырагыраамалары толоруу болдьоһор иэксэ бырагыраамага хаалыы баарын бэлэстээтэ, олору хаалыттан таһаарарга соруудахтаа. «Көрдөрүүлэри ситиһиннэрэр туһугар кылтас кэмгэ дьоһуунаах үлэни ыһтаахха наада. Бу эһиги үлэһитин сыаналыыр сүрүн хайысха буолар», — дээн быһаарда. Бу үлэбэ эһиги үлэһиттэригэр министэриктибэлэр, бизнеститбэлэр икки ардыларыгар хардарыта биһигэ үлэһиттэри күүһүрдэри ыйда.

От ыйын 10 күнү. Айсен Николаев «Куттала суох хаачыстыбаах аһаан суоллар» национальнай бырагырааманын Дьокуускайга суол оһоһуутун, чуолаан Бабушкин уулуусатыгар үлэ хаамылытын бэрээдэктээтэ. Манна үлэ быһаарытын күүһү олохтоохтор туруорсууларынан садалааһыта. Ил Дархан бу уулуускага үлэни график быһыытынан быһыл баладан ыйыгар диэри түмүктүүлэригэр соруу туруорда. Учаастак Сэбиэскэй Армия 50 сыла уулуусаттан Очиченко уулуусатыгар диэри 2 км ордук улуунаах. Инженердэй коммуникацияны, уу турбатын уларыттылар. Бэрээдэчт «Дороги Саха» аспаллааһын үлэһиттэр кирибит. Үлэбэ кыраапыктан хаалыы суох. Аспаллааһын үлэһит атырдаах ыйын бүтүһүгэр диэри бүтүрэр уонна баладан ыйын

санатыгар тырааныспардар сылдалларын курдук оһорор былааннаах. Уопсайа быһыл Саха сиригэр национальнай бырагырааманын 274 км аһаан суола оһоһулуоһа, ол иһигэр 29 км — Дьокуускайга.

От ыйын 10 күнү. Ил Дархан Дьокуускайга ГРЭС кыбаарталыгар баар 13 №-дээх орто оскуолага хапытаалынай өрөмүөн барыытын бэрээдэктээтэ. Графигынан өрөмүөн үлэбэ атырдаах ыйын 10 күнүгэр диэри ыһтыллар болдьохтооһун бэрээдэчт атырдаах ыйын 1 күнүгэр бүтүрэр былааннаах. Хапытаалынай өрөмүөн үөрэх тиһигин саҥардыы федеральнай бырагырааманын оһоһулар. Билиһигиэ манна 22 киһи үлэһиттэр, эбийиэк болдьо — 70%. Айсен Сергеевич, өрөмүөн үлэбэ үчүгэйдик баран иһэрин бэлэстээтэ. Оскуолага саҥа оборудоованине ыһтылыбыт. Онон үөрэх хаачыстыбатын тупсарыыга бары усулуобуйа тэриһиллээтэ. Өрөмүөнү ыһтылыга кэмчигэммит үбү оборудоованине ыһтылыгыгар ыһтылаха. Үлэ хаамылытын төрөппүттэр нэдиэлэ аһын холтуруолуулар. 13 №-дээх оскуолага 882 оҕо үөрэтэр. Быһыл Саха сиригэр туһааннаах бырагырааманын 57 оскуолага хапытаалынай өрөмүөн ыһтылар.

От ыйын 10 күнү. Ил Дархан Айсен Николаев Урутаан сайдыы территориятыгар ХИФУ полигонутар сырытта. Полигонга ыраактан салаллан көтөр тэриһиллэр оператордара «БАС» саҥа дроннар кыахтарын салгытпа көтүтүн көрдөрдүлэр. Бу сударыстыба кыттылаах тэриһиллэр Национальнай технологическай көбүлээһини лондота Сударыстыбыннай лининг хампааньытын (ГТЛК) кытта тэриһиллэр. Саха сирин бырабыыталыстыбата өйүүр пилотнай бырагырааманы чөрүлүтүн хампааньыта ыраактан салаллар аппараттары ордук туһалаахтык туттуу нымаларын чинчиһэр.

Экстремальнай кыһынга дроннар кыһынга үлэһиттэригэр туруоруу ыһтылаахха наада. ыһаактан салаллан көтөр аппараттары үлэһитин көрөн, бастыһаары талыһаары. Ойуур баһаары турбул сирин кэргэттэригэр ордук туһалаах буолуун соруулаах дроннар иһтэриһиллэртэ, — дээн Айсен Николаев бэлэстээтэ.

От ыйын 11 күнү. Өрөспүүбүлүкэ баһылыга байыаннай эһэрээснэһиттэн кэлбит байыаһы Аркадий Дьяконовы кытары көрүстэ. Дьяконовтар алта оһоһоохтор. Улахан уоллара Аркадий доброволец быһыытынан сулууспалы барбыт. Бэс ыйыгар эһиги ылан госпитальга кирибит. Эмтэһин баран, дойдутугар сыһыана кэлбит. Байыас этэринэн, сулууспалыыр чааһыгар өрөспүүбүлүкэттэн көмө быстала суох тиһилэр. Ону тэһэ Аркадий уонна кини дыах кэргэнэ волонтердарга махтаналлар. «Эһиги дыһыннээх эр киһини иһтэн таһаар-быккыт!» — дээн Айсен Николаев төрөппүттэригэр туһаайан эттэ уонна Аркадийга түгэһиник үтүөрэригэр баҕарда.

От ыйын 12 күнү. Айсен Николаев биһиги кэлим экскэмэнтэ сүүс баалы ыһыт үөрэнээччилэри көрсөн, бастакы улахан кыһылыларынан уонна киһилэр төрөппүттэрин, учууталларын ситиһиннэ сирдээбиттэрин иһин эһэрдээтэ. Ил Дархан хас экскэмэнтэ аайы 100-түү баалы ыһыт оһолорго 100-түү тыһ. солк. ээртиннээтти уонна оһолор учууталларыгар махтал суруктары туттарда.

Өрөспүүбүлүкэ баһылыга саамай үрдүк баалга үөрэнээччилэри бэлэмнээбит учууталларга 100 тыһ.

солк. биһигиһин оһоһуурга уонна ону куорат уокуруктарын, улуустар салалталарын баладан ыйын 1 күнүгэр туттарыларын ыһтылар.

Ил Дархан быһыл 24 выпускник бэс биһигиһинкэ 27 саамай үрдүк баалы ыһан, аһыт сүл көрдөрүүтүн тупсарытын бэлэстээтэ. Киһилэртэн Айтал Захаров, Мария Савкина, Илья Манохин иһигиһигэ 100 баалы ыһтылар. Нуучча тыһыгар 12 оҕо үрдүк көрдөрүүтүн ситиһиттэ.

От ыйын 12 күнү. Айсен Николаев өрөспүүбүлүкэбэ успуорт адаптивнай көрүлүтүн сайдыытын тула Паралимпийскай оонньууларга үрүг көмүс призер, аан дойду, Европа чемпионна Анастасия Дюдорованы кытары көрсөн кэлэстэ. Көрсүүбүтэ Анастасия иһтэ Людмила Дюдорова кыттылыны ыһта.

Анастасия атын эрэһигиннэр спортсменнара кыттылаах улахан күрэхтэһиннэри ыһты өрөспүүбүлүкэбэ паралимпийскай көрүлүтүн сайыннарыыга тоһуу күүс буолуоһа диэн санаатын эттэ. Кини түгэһиннэ туһуан Айсен Николаевка өйбүлүн иһин махтанна уонна чугастааһы кэмгэ успуорка сыһааннаах былааннарын туһуан кэлэстэ. Анастасия нэдиһиннэ спорттивнай менеджер. Онон Москвага «Азия оһолор» норуоттар икки ардыларынааһы оонньуулар бырайыактарын бэрээдэбинтэһиннэ буолуоһа. Айсен Николаев билиһиллээх спортсмен былааннарын өйүүрүн эттэ уонна ситиһиннэри баҕарда.

От ыйын 12 күнү. «Азия оһолор» 2024 сылга Арассыыйага ыһтылар аан дойду таһымаах успуорт саамай улахан түһүлгэтиннэ буоларын, онон оонньуулары ыһтыга иһтэбит, эһигиһиннэ оһо улаатарын туһуан Айсен Николаев тэриһиллэр кэмтиһтэ муһунаһар эттэ. Күрэхтэһини эбийиэктэригэр, куораты тупсарыыга, аһылыкка, тырааныспарынан хааччылыыга, спортсменнэри олохтоһууһа, волонтердары үлэһитиннэ улахан болдьомто уурулуоһа. Тэриһиллэр кэмтиһтэ «дэриһиллэр» каартанан үлэһиттэригэр 27 пуунтан 22-тэ туолбут. Күрэхтэһини эбийиэктэригэр өрөмүөнүгэр быһылгы сылга 700 мөл. солк. көрүлүбүт, эһиги 300 мөл. солк. үбүлэһиннэ. Билиһиллэр 9 эбийиэксэ хапытаалынай өрөмүөн ыһтылар. Хатааска уонна Сайсар уокуругар успуорт саҥа саалалара уонна «Дохсу» комплексека аан дойду таһымаах скалодром тутулаллар. Барыта 24 көрүлүгэ 16 эбийиэктэ бэлэмнээхтэрэ. Ил Дархан успуорт эбийиэктэригэр өрөмүөнү уонна саҥа саалалары туттарыны бу сыл бүтүөр диэри түмүктүүргэ соруудахтаа.

От ыйын 14 күнү. Дьокуускайга салгыт тырааныспарын федеральнай агентствотын салайааччыта Александр Нерадько аэропорттар комплекстарын саҥардыыга уонна авиация үлэһиттэригэр муһунаах ыһта. Дьокуускай аэропордугар көтөр-түһэр балаһа саҥардылыытын юниһиттэн күн-дьыл турутууан иккис катэгория иһтэриһиллээтэ. Саҥа оборудоованине күһүлүгэ диэри туруордаахтарына, сөмөлүөттэр балаһага икки өттүттэн түһэр кыахтаныахтара. Оччотугар туманнаах күнүгэ саппаас аэродромга сөмөлүөттэр аны барыахтара суоһа. Мунуулаахха 2025 сылтан комплексекай былаан иһтэс түһүмүгэр Саха сириттэн оһо хас аэропорду киллэрэн, саҥардар кыаһы дүүһүлэстилэр. Холбоһор, Зырянка пордун балаһага саас аайы халыантан ууга барар. Саҥтар буолаахха, комплексекай былаан бастакы түһүмүгэр өрөспүүбүлүкэбэ 14 аэропорду 2024 сыл бүтүөр диэри саҥардыахтара. Билиһиллэр 6 порду тупсардылар.

Афанасий НОЕВ.

СОНУННАР

«Агростартап» гранын 20 кыайыылаах ылбытыттан 4-дэ Чурапчы улууһуттан буоллулар

Куонкуруска Чурапчы улууһуттан 11 сайабытыниһа бэрэһиллэһиттэн сүүмэрдээһини 10 кыттыааччы аһаһа, куонкуруска кыттар көнүлү ыһылаа - биһиги туста ситиһин.

Үрдүк бааллары ыһан, кыайылаах аатын сүктүт Айсен Толстоухов уонна Петр Максимов сыһыны иһтэһигэ, Василий Дьяковскай кустары, хаастары, индустары, бройлердары иһтэһигэ, Константин Кривошапкин сүөһүнү иһтэһигэ граны ыһан, хаһаайыстыбаларын салгыты саһыннарар кыахтанылар. Тыа хаһаайыстыбатынан оһорор, сайдар улуус дьонугар бу үчүгэй өйбүл.

Саҥатан эттэххэ, 2023 сылга «Агростартап» граныгар 92,2 мөл солк көрүлүбүтэ, ол иһигэр 33,3 мөлүйүөнэ федеральнай бүддьүөттэн. Бу грант саҥа садалааччы фермердэргэ улахан өйбүлүннэ буолар. 2019-2022сс. «Агростартап» гранын 131 фермерскэй хаһаайыстыба ылбыта. Түөрт сыл иһигэр бу грантга өрөспүүбүлүкэ үрдүнэн көрүлүбүт үп 368 мөлүйүөн буолла, онтон 297 мөлүйүөнэ федеральнай үл. 2022 сыллаахха 61,6 мөл көрүлүбүтэ. Быһыл Ил Дархан Айсен Николаев дыһаалынан өрөспүүбүлүкэ бырабыыталыстыбата нэһиллээк дьоһуе уонна орто урбаан сайдыытыгар, ол эбэтэр саҥа садалааччы фермердэргэ өрөспүүбүлүкэ бүддьүөттэн 58,6 мөл көрдө.

Елена МАКАРИНСКАЯ.

Сайын бастакы аҥаарыгар Чурапчыга 900 тахса оҕо лаабырга сыһыанна

Чурапчытааһы үөрэх управлениһын иһтэр үлэбэ отделын кылаабынай исписалиһа Эрэл Аммосов кэлэһитиннэ, сайын бастакы аҥаарыгар Чурапчы улууһугар күнүскү сыһыалан лаабырынан, 19 үөрэх тэриһиттэһин 700 тахса оҕо хабыллыбыт, манна сэрэ 4 оҕо өрөспүүбүлүкэ тас өттүгэр Краснодарскэй кыраай Сочи куоратын «ДОН» лаабырыгар сыһыалан кэлбит.

Билиһин иккис сымтэһэ Чурапчы нэһиллэһин бары оскуолаларыгар, Мындабааһы «Кустук», «Дабан», Дириһтэ, Мырылаага үлэһиттэр 25 күнүскү лаабырга 500-кэ оҕо дуоһуа сыһыанар.

Бэлэһтэн эттэххэ, Амма өрүс кытылыгар турар «Кустук» лаабыр өрөмүөнүгэр үп-ас көрүлүгэ турар.

Сэмэи ЖЕНДРИНСКАЯ.

Чурапчыга «Безопасный июль» сайынны сыһыалан былаһаакката үлэһээтэ

Былаһаакката ПДН учуутугар турар 10 оҕо сырытта. Былаһаакканы Чурапчытааһы саастарын ситэ иһик оһолору реабилитациялыыр кини Чурапчытааһы полиция отделын кытта тэриһин үлэһиттэр.

Симтэһэ кэмтэргэ оһолору сыһыаттар уонна үөрэтэр биһиги кэлим бырагыраама оһоһулуна. «Мин иһтэһини», «Суолга сэрэхтээх буолуу», «Каникул кэмтэргэ эһэрэһини» дээн тизмэһтэргэ бэсидээтэр, «Мин лидербин», «Матыһын таай», «Кылааты бул» оонньуулар, «Куттала суох иһтэһини» тестирование ыһтылынылар. Оһолор «Айыллаан» юниһ тыйааһыгар, П.И. Бараксанов аатынан таһаарка сырыттылар. «Оскуола оһолун доруоһуатын профилактиката» буклеттары туттулар уонна саамай сүрүтү өрөспүүбүлүкэтэбэ «Таежный герой» байыаннай-ыспартыбынай оонньууга кыттылылар.

Сайынны былаһаакка үөрүүтээх сабыллыытыгар психолог В. Борисова биһигиһиннэ консультациялары тэһэ «Бэйэ ис турута» тренини ыһта. Манна таһынан ПДН иһтэһтэргэ К. Свищева, участвовай В. Никонов саастарын ситэ иһик оһолор бырабы кэһиһэригэр профилактиката, уопастыбаннай мнэстээтэ сылдьыы туһуан кэлэһиттэр. Оһолорго «Таежный герой» байыаннай-ыспартыбынай оонньууларга кыттылыттарын туһуан даһабырыанналары туттардылар.

Елена МАКАРИНСКАЯ.

ТЫА ХАААЙЫСТЫБАТА

Оттуурга күндьыл туругун таба туһанар ордук

«Чурапчы улууһа быйыл былаан быйыгынан 42503 туонна оту бэлэмнэхтээбиттэн, мизэстэтигэр бэйэбит оттуур хотуһалар-бытыттан 36540 туоннаны ылар былааннаах үлэбитин саҥалаа-быппыт.

Билэргит курдук, былырын аһара кура-аннаан, билиги баара-суоҕа 31 682 туоннаны оттоммуппут, сорохун атын сиртэн атыла-һарга күлүлүбүтүт. Быйыл юмугэр ар-даан бисрэн, олут үүнүүтэ үчүгэй дьон үөрэ санаабыппыт, дьоммут-сэргэбит эрдэттэн бэлэмнэнэн, окко хойутааһына суох киирбит-тэрэ», - дьон улуус баһылыга Степан Саргы-даев этэр.

Үлэ күүстээхтик саҥаламмыта эрээри, кэниик кэмнэргэ сотору-сотору ардах түһэн, үлэни улаханык «атахтыах» курдук буолла дьон саналар иһиллэлэр. Ватсан ситимигэр үгүстэр онуоха үрдүгүн саба быраһан ардах-тарар зондировщик сөмөлүөтү буруйдуулар. Оннук буолбатах — Чурапчыга да, Уус Май-аҕа да зондировщик сөмөлүөт үлэстөөбүкү турар. Бу ардастар — айылҕа бэйэтин ардаа. Ону Гидрометеорологической сулуусна управлениета таһаарар күннээри, илдиэ-тээби, ыйшаабы сводкаларыттан көрүүххүтүн сөп.

Гидрометеорологической сулуусна управлениета уонна норуот синоптика Ту-скул быйылгы сайынны билгэлээбиттэринэн, сайыммыт кубулааттаах буолла. Ол курдук, субу-субу эмискэ аһара сылгыһаҕа, эмискэ тынныһаалаан, күһүмүлүү халлаан турар кэмнэрдэннэҕэ, эмискэ баҕайы улахан тыал, буурҕа килэн түһүөҕэ, быйыһар ардахтаах буолуоҕа дьэбиттэрэ орубуна оннук буо-ла турар. Аҕыйах хонуктааҕыта үгүс улуус-ка +30-тан үөһэ кыраадыска тиниэ куйаара сылдыбыт буоллаһына, бу күннэргэ балаҕа сөрүүдүйү сырытта. Күммүт-дьылбыт сай-ынны ыйдарга туругун, төһөтө ардахтааҕын, кураанын туһунан интэриниэт ситимигэр таһаара тураллар. Онон оттуурга мань таба туһанар ордук буолуо.

Чурапчы улууһун дьаһалтатын пресс-киинэ.

БЭЛИЗ ТҮГЭН

Арыылаахха үйэ анарыттан ордук кэм иллээх-эйэлээх олох

Бэбэһэ Арыылаах нэһилиэгин ытык ыалыгар Анна Алексеевна, Николай Титович Захаровтарга улуус уонна нэһилиэк дьаһалтатын туһааннаах салайааччылар дьылэригэр тиниэн, «Таптал уонна бэриниилээх буолуу» бэлиэни үөрүүлээх тү-гэнигэ туттардылар.

Захаровтар быйыл ыам ыйын 2 күнүгэр ыал буолбут-тара 66 сыла туолла. Иккүнн оҕо саастарыттан тулаайах хаалан, очотооһу аас-туор олоһу эттэринэн-хааннарыннан билэн улааппытара.

Оҕо саастарыттан төрөөбүт холхустарыгар, соп-хустарыгар үлэлээн-хамсаан, бочуоттаах сынныаланга тах-сыбытара. Эдэр дьон сүрэх-тэринэн сөбүлөһөн, 1957с ыал буолбуттара. Арыылаахха уһаайба ылан, онно дьы-уот туттан олохсуйбуттара. Оччо-лорго эдэр ыалларга өйөбүл дьон көрүлүбүтэ. Сопхуос салалтата тугу сорууларынан, ханна анырынан үлэлниргэ күлүлүлэлэрэ.

Ытык кырдыаҕас Ни-колай Титович очотооһу кэмнэрттэн манньах ахтар: «Бастаах оҕобут икки ыйын туолатын кытта, күргэммин холхуоска арыыһытын үл-элтэ таһаарбыттара. Оччо-тооһута уопускаҕа олоруу суолтаҕа ууруллубат этэ. Аны биэр күһүн, кураан дьылга, икки кыра оҕобутун сыарба-лаах оууска тизибитинэн, 50-ча субан сүөһүнү кыстаа, Мырылааҕа айааннаабыппыт.

Мырыла мантан 160 биэрэ-стэ. Онно бөһүөлэктэн үс кес-тэйигин сытар үрэххэ тиниэн, сүөһүлэригитин сыл таһааран, этингэ кыстаан дойдубуту-гар кэлбиппит. Билигин дьы-күргэттэргэ, эдэр ыалларга, саҥа төрөөбүт оҕолоохторго, ийэлэргэ барыларга Арас-сыһааттан, өрөспүүбүлүкэт-тэн, улууспутуттан араас өрүттээх көмө көрүлэрин истэн биһирэһибин эрэ. Онон эдэр ыалларга баҕарыам этэ - доруоһуна кыайарынан оҕолоһон-урууланан иһин. Бигэ туруктаах дьы-күргэн өйдөһүүтэ, өйөһүүтэ, иллээх буолууга тирээбирэр. Онон бэйэ-бэйэлэригэр истинник сынныаннаһан иллээхтик оло-рун, оҕолорутун дьыһун дьон гына илгэн таһаарарга дьулуһун. Хаһан да ыарахан түгэниртэн самнымаһ уонна сүрүтэ чөл олоһу тутуһун».

Нэһилиэк тыр-баачы олохтоох ыла Захаровтар биэс оҕону төрөтөн, илгэн, улаа-тыһааран, билигин оҕолоро олохторун суолун бигэтик бу-лан, төрөөбүт нэһилиэгэрин, улуустарын, өрөспүүбүлүкэ-лэрин туһугар ситиһилээхтик үлэллэн-хамсыы сылдылар.

сорохтор бочуоттаах сынны-ланга олоролор, бэйэлэрэ эбэ, эһэ буолулар. Сизинер үрдүк анал үөрэхтэри бүтэрэн үлэлиттэр. Хос сизинери бэ-лэхтээн, удьуор утумун сал-гыылар. Ытык кырдыаҕастар Захаровтар өр сыллаах, үгүс суобастаах үлэлэрин үгүс бо-чуоттаах грамоталар, анал бэллэлэр туоһулулар. Ол курдук үгүстэн бочуомнаах наҕараадалары бэлэтиир бу-олаахха, үлэ бэтэрээнигэр, сэ-рин сылларын оҕотугар Анна Алексеевнаҕа сопхуос бочу-отунай грамоталара, «Ийэ мэ-тээлэ» иккис степеннээх бэлиэ туттарыллыбыта. Николай Титович - Арыылаах тоһол-этин бочуоттаах олохтооһо, үлэ, тыл бэтэрээни, «Саха Өрөспүүбүлүкэтин бочуоттаа-ах ытык кырдыаҕаһа» бэлиэ хайаһына. Тыа хаһаайысты-батын салаатыгар үлэһэ үрдүк көрдөрүүлэрин иһин Соци-алистической, Коммунистиче-ской үлэ удаарынныгынан, «Стахановский хамсааһын удаарынныгынан» буолбута. Эдэр эрдэхтэригэр төрөөбүт нэһилиэгэр сайдарын туһу-гар бары ытыһылар уопасты-баннай дьаһалларга көхтөөх-

түк кыттан кэллэлэр, үүнэр ыччаты сүрдээхтик илгиттэ сэмэй кылааттарын киллэр-эллэр.

Бу дьоро күн Захаровтар-га улуус баһылыгын сол-буйааччы Алексей Лобанов истинник эбэрдэлээн туран, улуус дьаһалтатын уонна Өрөспүүбүлүкэ Ил Дархана Айсен Николаев аатыттан эбэрдэ суруктары, «Таптал уонна бэриниилээх буолуу» анал бэлиэни туттарда. Ки-инни сэргэ улуустааҕы дьы-күргэн отделын сүрүн ис-писэллээ Татяна Бушкова, социальнай управление на-чаллыһыта Лидия Тосу-каева, нэһилиэк баһылыгын эбэрдиннэн төлөрөөһү Егор Егоров эмиз эбэрдэ сурукта-рын туттаран туран, истяг баҕа санааларын тиэртилэр.

Анна Алексеевна, Нико-лай Титович сытылары сын-наҕас майгыларынан, үгүөс сырдыкка талаһан, чөл олоһу тутуһан, оҕолоругар, сизини-ригэр, нэһилиэгэрин дьону-гар-сэргэтигэр бигэ туруктаа-ах, байылыат олохтоох, иллээх дьы-күргэн дьыг үгүс холобу-рунан буолулар.

Анна ЗАХАРОВА.

Оперативная информация заготовки грубых кормов Чурапчинского улуса на 17.07.2023 год

№	Населг	План-зада-ние заго-товки сена на 2023 год, тонн	прогноз	%	Выход тракторов, единиц	Участвуют звеньев, единиц			Участие людей, человек	Факти-чески скошено, гектар	Факти-чески заготов-лено, тн	План-зада-ние заго-товки сена на 2022 год, тонн	за аналогичный 2022 год	
						всего	из них:						скошено, га	заготовле-но, тонн
							механи-зированные	полуме-ханизиро-ванные						
1	Алагарский	2039,0	1375	67	50	45	4	41	81	147	58	1804,0	160	109
2	Бахытский	2076,0	1660	80	27	21	13	8	56	225	124	1601,0	237	61,8
3	Болтогинский	1894,0	1365	72	21	16	6	10	40	104	30	1817,0	130	46
4	Болугурский	3587,0	3629	101	37	21	16	5	67	350	187	3078,0	46	22
5	Кытанахский	1859,0	1274	69	40	23	19	4	52	386	88	2000,0	120	44
6	Арылахский	1519,0	1313	86	28	17	7	10	35	193	134	1576,0	43	18
7	Мугудайский	2662,0	1758	66	38	29	16	13	47	281	146	2612,0	357	133
8	Ожулунский	3270,0	2549	78	34	23	3	20	45	250	170	3303,0	220	80
9	Соловьевский	2956,0	3192	108	22	15	11	4	34	131	46	2331,0	100	35
10	Сыланский	4477,0	2250	50	72	61	33	28	76	530	45	4522,0	477	81,7
11	Телейский	1807,0	1175	65	37	37	17	20	61	116	85	1618,0	142	54
12	Хадарский	2030,0	2030	100	34	33	11	22	48	223	105	1506,0	154	30
13	Хатылынский	2223,0	2219	100	20	15	9	6	30	200	55	2180,0	92	38,5
14	Хаяхытский	1816,0	1362	75	57	46	10	36	120	280	67	1587,0	390	79
15	Холтогинский	3706,0	2410	65	66	63	13	50	91	490	143	3252,0	235	100
16	Чакырский	2201,0	1497	68	35	28	12	16	49	90	15	2266,0	172	20
17	Чурапчинский	2381,0	2242	94	17	12	8	4	33	103	46	1947,0	78	30,8
	Всего по улусу	42503,0	33300	78	635,0	505,0	208,0	297,0	965,0	4098,5	1543,2	39000,0	3153,0	982,8

ИЛЬЯ ПАВЛОВИЧ ЛИСТИКОВ ТӨРӨӨБҮТЭ 95 СЫЛЫГАР

ҮТҮӨ КИИ ААТА ҮЙЭЛЭРТЭ

1942-43 үөрэх дыйлыгар кыйан үөрэммэттэ, колхозка улахан дону кытта тэнгэ үлэлэспитини бербитэ. Сэрин бүтэр сылыгар Чурапчы сэттэ кылаастаах (ШКМ) оскуоланын бүтүрбүтэ. 1948 сыллаахха Дьоксуускай куоракка култуурунай-сырдтар училищени бүтэрэн, үлэлит буолар үөрүүтүн билбигэ. Дыйла хаан ыраах Анаабыр оройуонугар тириэбигэ, үлэтин култуура дьыттын дириэктэринин сааһаабыта. Оройуон ыччаттара комсомол райкомун бастакы сэкирэтээринин быыбардаабытара. Анаабырга барыта 7 сыл үлэлэбигэ. "Сааскылаах мин үлэбин, олохпун сааһаабыт билигин. Сааскылаахха үлэлэбиг, олохпун сыларым аастыт олохпун биер кэрэ, үгүһү-элбэни санатар саамай дьоллоох локсуи кэмэ", - дээн долгуһа ахтара Илья Павлович. Сааскылаахха 1951 сыл олунууга Ленин партиятын юкэтигэр киирбигэ, кэлин улахан общественнай-политическай олох аартыгын дабайарыгар эрээтин Анаабырга охсуллубута, улахан олох манна түстэммитэ. Тамбовскай уобаластын учууталымы кэлбит номорон, кэрэ нуучча кыһыны Саша Савельеваны (Александра Васильевна Листикова) көрсүбүтэ, мал-кэргэн буолбуттара. Бастакы оҕолору, Володялар, Сааскылаахха төрөөбүтэ.

1955 сыллаахха Анаабыр ыччаттара, дьон-сэргэтэ үлэбэ дьобурдаах, ийэнигэ кэскиллээх Илья Павловичи алгыс үтүө тылларын этэн комсомол уобаластаабы комитетингэр үрдүкү үлэбэ аттарбытара. Манна кини үлүнүк үлэлэбигэ. Сыттан эрэ ордорун кытта партия обкома Красноярскайдаабы Үрдүкү партиянай оскуолада ыппыта.

Илья Павлович 1960 сыл баары ыйыгар төрөөбүт Чурапчытыгар партиянай үлэбэ аналан кэлбигэ. Бастаан партия райкомун партиянай кабинетин сибидиссийинин аналлыгыта, адыс кылгас кэмнээн райком сэкирэтээринин талылыгыта.

Аны, сыл кэринэ буолан баран, бодонсүйбүт Эришк Эриштин аатынан колхоз паркомун сэкирэтээринин үлэтин буолбута. Ити сылларга аан бастаан партия обкомун чилиэтинин быыбардаммыта. Ол кэмнэргэ бодонсүтүү үгүннээн турар кэмэ этэ. Чурапчы уонна Талта оройуоннара холбоһонор Алексеевскай производственной парком тэриллибигэ. Илья Павлович сэкирэтээр солбуулааччынан буолбута. Сотору 1965 сыл сааһагар оройуоннар чөлөрүгэр түһэриллибигэр, Илья Павлович партия Чурапчытаабы райкомун юкэти сэкирэтээринин быыбардаммыта.

1968 сыл муус устарга оройуон коммунисттар партия райкомун бастакы сэкирэтээрин дуоһунаһын итээбигэ.

Илья Павлович партиянай үлэ

Илья Павлович Болтоно Арыылааһар Төбүрүөн сайылыкка үөрэбэ суох тыа ылыгар 1928 сыл от ыйын 26 күнүгэр төрөөбүтэ. Ийэтэ уол адыс кыратыгар өлбүтэ. Оччотоогу сэри иннинээби оҕолор кыһалгаларын кини этинэн-хаанынан билбигэ. 1937 сыллаахха Арыылаах начальнай оскуолатыгар үөрэнэ киирбигэ.

истинин сыһаа баһылаан, үлэбэ буһан-хатан, үөрүһүтүнэн-уопу-туран, уһаарыллан испигэ. Биир түгүн олох умнубат. Ол "айдаан-наарынан" аатырбыт XIX-с оройуоннаабы партиянай конференция этэ. Бу конференция кинигэ уонна үгүсүтүгэр даһаны олох дьиннээх оскуоланынан буолбута. Конференция 1965 сыл тохсунууга ыытыллыбыта. Атын кийини тийэн адалан бастакы сэкирэтээринин талыла сааһаабытара. Оройуон дьлэгээтээрэ партия обкомун ыгылытыгар бориамэттэртэ, үлөттэн уһулуубут Е.М. Филипповы партия райкомун бастакы сэкирэтээринин талытара. Илья Павлович сүрүн болжомотун оройуоннаабы партиянай тэрииттэн ахсаан уонна хааныстыба өттүнөн туһарылыга, маннайгы сүһүөх партиянай тэрииттэри бөбөгөтүүтэ, кадрдары иитигэ, үөрэттигэ уонна аттаран туруорууга уурбута. Ол түмүгэр коммунисттар ахсааннара 2 тогул улаатан, 1985 сылга 700-тэн тахсыбыта, 4 парком, 29 маннайгы сүһүөх тэрииттэ бөбө буолбута. Райком аппаратыгар бары өттүнөн бэлэмнээх кадрлар үлэлэбигэр. Илья Павловичка юкэти сэкирэтээрдэр Г.М. Сысолттин, М.Е. Пермяков, С.П. Макаров, И.Н. Аммосов, сэкирэтээрдэр Д.Д. Дьячковский, Е.М. Макарова, А.С. Птицына уонна бары отдел сибидиссийдэрэ улахан көмө, күүс, тирэх буолбуттара.

Илья Павлович, бастатан туран, партия райкомун үлэтин айылбаттан атабастаммыт оройуон тыатын хаһаайыстыба кэскиллээхтик сайдытыгар туһулаабыта, билиитин-көрүүтүн, үгүс сыратын, кыаһын билэбигэ. Колхозтар совхозтарга уларыта тутулуубутара, уопуттаах салаааччылары сэргэ сыга, эдэр тыа хаһаайыстыбатын дьобурдаах кадрдары итииттэн тахсыбытара, үлэ дьонугар улахан болжомот уурулуубута. М.Р. Яковлев, Е.С. Николаев, А.А. Шадрин, Р.А. Филиппов, Е.П. Коркин, В.Х. Жебсан, В.С. Лытвин, С.И. Сергеев, А.В. Ефремов, Е.Е. Васильев, Н.Д. Пермяков, И.Н. Аммосов, В.П. Чичигинаров, Н.Г. Михайлов уо.д.а. оройуон колхозтарын, совхозтарын экономикага сайдырыгар, бородуужууһу ылыны үрдэтигэ, сааһы олохтоһууга, бөлүөлөктөр социальнай эйгэлэрэ сайдытыгар, дьон олоҕо-дьаһада түсүүтүгэр оройуоннаабы партиянай тэрииттэ аграрнай политикатын олоххо киллэрэн, үгүс кэскиллээх, үчүгэй түмүктэрдээх үлэни ыытыттарын Илья Павлович махтанан, астынан туран ахтара.

Бу сылларга Нуотарада, Амма салаа үрөхтэригэр, Мэнэригэ, Бэрэбэ, Халааныга, дойду иһигэр уонунан тыһыынча гектардаах ходоһа сирэ оҕоһулуубута, уулу хаайар быһыттар тутулуубутара, бааһына нэгэ мунгуаан 9800 гектарга тириллибигэ. Совхозтарга толору механизацияланы бодонг производственной объекттар тутулуубутара. Бу барыта сиртэн, сүөһүттэн бородуужууһу ылыны тосту үрдэтигэ. Оройуонна мунгуаан мнах сүөһү ахсаана 26 689, сылгы 14 164 төбөбө тириллибигэ. Биир фуражнай ынахтан 1465 килограмм үүт ыаммыта. Эдэр сүөһүнү аһаан уотан элбэх эти ылыгы хамсааһын оҕоһулу-

лубута. Совхозтар сылга 9237 тонна үүтү, 2754 тонна эти сударыстыбада туттарар буолбуттара. Үүнүүлээх дыйларга гектартан 11 центнер бурдук хомуллара. Оройуон чемпион-рекордсмен ыаһылыгыта, Октябрскай революция уонна Үлө Кыһыл Знаматта орденнар кавалердара, норуот хаһаайыстыбатын үтүөлээх үлэнигэ А.Т. Кузьмина биир ынахтан 4296 кг үүтү ыаһыта, сылгы итэтигэр М.С. Толстоухов ССРС Сударыстыбатынай биргэмийэтин дьуратын аатын ылар чинэстэммитэ. Норуоттар Дьобордоһууларга орден кавалера Н.Н. Новгородов 50 гектар юннөөх бааһынаттан хас биирдэи гектарыттан 120,7 ц хортуппуйу үүнүгэр сылдыабыта. Бу үрдүк көрдөрүүлэр хаһаантан түстээхтэрэ. Элбэх тэриитэр үлэтигэр, дьону үлэбэ түмүүттэн тахсыбытара.

Барыта санаа хоту буолбатах этэ: үгүс күчүмэйдэр, кураан дыйлар, "ыарахан" кыстыктар кэмнээн кэмнэргэ хаарыйталаан ааһалара. Ордук 1973 уонна 1978 сыллар кураан сайлыһара кини ойуттэн-санаатыттан арахтаттара. От ыйын сааһа хаар хаһыттар түспүттэрэ, өтүүр от үүмүттэрэ. Нуотараан, Амма уууругу үрэхтэринин сэрбэйбиги барытын иһин оттоон баран, өтүүтүрбүт Нуотарааттан быһа Бүлүү Маастааһар балаһаан ыйын сааһыгар көтөн тийбигэрэ, 1000-тан тахса тонна оту бэлэмнээбигэрэ. Кыһынны 1500 тонна от тийлибигэ. Дьэ манна билибигэ ким туга-ханныга.

Партия райкомун бастакы сэкирэтээр И.П. Листиков оройуон сайдытытын кэскиллээх ботуруостарынан күннэти уулуннахтык дьарыктыаһыта, үгүс хоннахтоох кэскиллэртэ ыппыта. Оройуон бүтүрүлүүтэ биер кэли энергетическай ситимгэ киирбигэ. 1981 сылтан сааһаан Арбаа Чапчыгыттан Чурапчыга диэри 103 км усталаах кутуу суол тутуллан 1988 с. Чурапчыны булбута.

Бу сылларга капиталнай тутуу күнэ далааһыннаабыта. Балайда кыахтаах "Якутсельстрой" уонна "Межсовхозстрой" тутар тэрииттэр тэриилибигэрэ. Оройуон кинигэр дьон олоһор бүтүн кварталлара тутулуубутара.

Кини-куон механизированнай хотоннор, типовый гаражтар, оромунууру мастарыскыйдар баар буолбуттара. Оройуон бойотун куһурун таас тутууга киирэн туһунаан санаалар партиянай конференцияларга, пленумнарга, онтон да атын таһымнаах араас муһаахтарга этилэр буолбуттара. Оччотоогуга, суол суоһар, тизэр-таһар техника кырыымчыгар, дьэ, бу улахан уустук сорууда этэ. Онтон чаһыйбака, Илья Павлович бэйэтэ сөбүлээн этэринин, "харытын ньылпарынан туран", ысыгыта. 1978 сыллаахха партия райкомун административнай таас дьытэ, 8 квартиралар олоһор дьыт Чурапчы биер түмүлүн кэргэппигэрэ. Оройуонна таас тутууну ылар кыаһыаһын олох көрдөрбүтэ. Интернат-оскуолада бэргээхэй таас спортзал үлэбэ кии-

рбигэ, таас баанньык, гаражтар, котельнай тутулуубуттара. "Сельхозтехника" холбоһуга бэйэтин куһурун (управляющий А.А. Шадрин, Е.А. Борисов көбүлөһүннэрини) таас мастарыскыйы, гараһы уонна уһууһу кылгас кэм иһигэр тутууттара. Таас орто оскуола, олох-дьаһах кэмбинээтэ, госбанк, автовокзал дьытэрин тутуу сааһааһыта.

1978 сыллаахха Нерюнгри ботуруостары кытта нефтьтэни дуоһаарыгар илии баттаммыта. Совхозтар Нерюнгри бодонг тэрииттэри кытта быһааччы сибээстэригэр, оройуонна араас өрүттээх улахан көмө оҕоһулуубута.

Оройуон үлэтигэр уонна ыччаттарын революционнай, бой-обуой уонна үлэбэ Албан аат үгэстэригэр иттигэ күн өрүттээх, утумнаах үлэ ыытыллыбыта.

Норуот үөрэтиритигэр, култуурада, доруобууа харыста-быллар, физкултуурада уонна устуорка сааһыгы сыһаан олохтооммута, сайдыы сааһа кэргэнигэ сааһааһыта. Бүтүүн адыс, онтон орто үөрэхтэһин бырагырааммута олоххо киирбигэ. Оҕону кылааска иккис сылын хааларбака үөрэтирин өрөспүүбүлүкэбэ көбүлэччын Одьулуун адыс кылаастаах оскуоланын юкэтигэ буолбута, оскуолаларга кабинетнай ситимгэ киирин уонна производственной үөрэхтэһин ыытыллыбыта. Одьулуунга 13-с Мэ-дэх СПТУ, интернат-оскуолада оҕо спортнай оскуолада аһылыгытара. Сааһа оскуола дьытэрэ хас нөһүлөк ахсын тутулуубуттара. Өрөспүүбүлүкэбэ биер бастакынан чурапчылар оҕо иккис сменада үөрэтирин суох оҕорбуттара.

И.П. Листиков үлэтин хайысхатынан оройуонна физкултуура уонна устуорт сайдытытын улаханньык өйөөбүтэ уонна кемелеспүтэ. Утумнаах үлэ уонна сөптөөх базаны тэрийин түмүгэр устуорт маассабайдык тэний-бигэ, оройуон ыспарсыаһынара өрөспүүбүлүкэбэ, Россияда, Союзка, Европада, Аан дойдуга, Олимпийскай оонньууларга тийэс соҕурут ситиһинилээбигэрэ.

Култуура эйгэтигэр улахан хамсааһын тахсыбыта, аныгылыы тииттээх култуура дьытэрэ хас бөлүөлөк ахсын тутулуубуттара, кулуттар култуура дьытэрэ буола уларытыллыбытара, библиотекалар киникэммит биер библиотечнай ситимгэ киирбигэрэ. Чурапчыга уонна Диригэ норуодунай театрлар, художественнай кылаастар, Диригэ музыкальнай оскуола аһылыгытара. Өрөспүүбүлүкэ үрдүнэн норуот уус-уран оһоһукутарын тийэһин, сайлыһары Чурапчыттан сааһааһыта. Доруобууа харыста-былын кадрларынан хаачыһыта, базаны кэргэнигэ, участвовай баһааһалары астарыта үгүс өрүттээх үлэ барыта, 50 миэтэлээх таас балыһа комплексын тутуу очоттон кэмнэтигэ турбута да кыаһыта. Ол тутуу кэли сааһааһытын Илья Павлович үөрэ истэрэ.

И.П. Листиков 19 сыл партия уобаластаабы комитетин чилиэтин, Саха АССР Верховнай Советын депутатынан түөрт ыгырылыга (созывтарга) быыбардаммыта. 1975-1980 сс. Верховнай Совет Бэрэссэдээтэлин талы-

лыбыта. Куоракка киирэн баран уобаластаабы партиянай тэрииттэ партиянай комитетин чилиэтинин үлэтигэ. Бу үрдүкү дуоһунастары, дьон итэһилин кини тус бэйэтин олоһун уйгуутун туһугар хаһан даһаны туһана сааһааһыта. Бу барыта оройуонун, дойдутун Чурапчы кэскилин быһаарымыга араас таһымнаах салаааччылары кытта атах тэлсэн олоһон кэспэ-тэргэ, үгүс өрүттээх боппуруостары быһаарсарга, элбэх тэрииттэлэргэ тутулууга, кэргэнигэ-манаһыта суох сылларга кыаһы билэрэлэрэ.

И.П. Листиков 1985 сыл кыһыныгар доруобууатынан Дьоксуускайга көһөн киирбигэ. Манна кыаһа, төһө да ыарыйдар, үлэтирин уураппатада, ССКП уобаластаабы комитетин партиянай комитетин чилиэтигэ этэ. Оннооһор торуосканан арыгыча хаама сылдьан 1987 сыл сааһыгар Депутатскайга онтон Уус-Дьааһы оройуонун партиянай тэрииттэтигэр коммунисттар дьиссиплинынэтигэр туругун бэрибэркэтигэр командировкада баран кэлбигэ. Бу кини бүтэһик командировката этэ. Ыарыһа бэргээн Илья Павлович 1988 сыллаахха соһуонай суолталаах пенсияда тахсыбыта.

Илья Павлович олус дойдум-сах, оройуонун дьиннээх патриота. Чурапчыга олоһон Болтонотун ахтара, кустуу, куобахтыгы тахса-ра. Куоракка олоһон өйө-санаата, дууһата син-биир Чурапчытыгар буолара. "Сааһа олоһу" көтүтпэкэ ааһара, сонуну барытын мыйта-лаһан истэ-билэ олоһоро, улуус ситиһиниттэн үөрэ-көтөрө, олох-дьаһах ыраабыттан, оҕорон таһаары тыһары барытыттан хомойоро.

И.П. Листиков үйэ аһаарыттан кыратык чорбойор кэм устата кэргэ-нэ Александр Васильевнаһын олус эйбэлээхтик, бэйэ-бэйэлэрин улаханньык ытыктаһан, убаастаһан биер үгүө-мааны ыал буолан олоһ-буттара. Ол эрэри олох хаһынара кинилэри эмгэ түмүбүтэда, бэрт охсуулаахтык хаарыйталаан аастытара. Бастакы оҕолору Володя соҕуруу Новосибирскай куоракка университет иккис курсугар ситиһинилээхтик үөрэнэ сылдьан 1973 сыл сааһыгар оһолго бил-даммыта. Илья Павлович бэйэтэ 1984 сылтан сааһаан атаһынан ыалдыбыта, ыарахан операцияны Москва куоракка онторобута. Бу ыары кинини сүүрбөчө сыл буулаабыта, кэли түөрт сылга суордан-тэлэх кинигэ буолбута. Ман-нык ыарахан кэмэ Илья Павлович тулуурдааһын, кытааһа сааһаа-аһын, олоххогардыһылааһын та-барыстара көрөн итээбигэрэ. Кини маннаах ыар кэмнэригэр эи-мин дэһэн кэлбит олоһун эрэлтээх доһоро, үгүө дууһалаах нуучча дьахтара Александра Васильевна кэргэнин оҕо курулук көрбүтэ-ис-тибигэ, бөбөйдэбигэ, үйэтин уһаппыта. Илья Павлович кэргэ-нигэр уонна уолугар Павелгэ олус махтанара.

Илья Павлович биергэ төрөөбүтэ Андрей Павлович Листиков өр сылларга промкомбинаты ситиһинилээхтик салайыта. Балтылар Полиен Павловна, Татьяна Павловна күн бүтүнүгэр дьэри оройуон сайдытытын туһугар үлэтигэр килиитэр.

Дьэ маннаах кэли эрэ кэрэксир улахан олоһу олоһон аастыта билиги улаханньык убаастыыр, ытыктыыр, аба табаарыс туттар кинигит Саха Өрөспүүбүлүс-тин норуотун хаһаайыстыбатын үтүөлээх үлэнигэ, Үлө Кыһыл Зна-матта орден уонна элбэх мэтээллэр кавалердара, тыһа, үлэ бэтэрээтэ, Чурапчы улуунун бочуоттаах граж-данина, персональнай пенсионер Илья Павлович Листиков.

(«Бар дьону итэһилинни кинигитин».)

ЛИТЭРЭТИИРЭ МҮННУГА

Остуоруйалар

Римма Корякина - ХОТУУНА

КЫРДЬАБАС ЭНЭ СҮБЭТЭ

Кутуйах хороонуттан тахсан, чадылыччы тыкпыт күн уотун сылааһыгар, сылаанныы олорбут. Биир да доһоро суох буолан, тэһийбэтэх. Арай Чалбах "чул-чалык" ырыатын ылаан, саас кэлбиктэргэр олус үөрбүт эбит. Оттон ол үөрүүтүн тэһэ үлэстээн, киникэ эмнэ биир да доһоро суох. Чалбах кутуйахы көрөн, олус үөрбүт уонна куталаһа оонньуон, доһордоһуон баҕарбыт.

Кутуйах, кутуйах куталаһа оонньуохха эрэ, минигин экирэтэн сит! Ситтэххинэ куруутун доһордуу буолуохпун! - диит, Чалбах үрүһ уутугар кыттыһан, кута турбут. Кутуйах биир да доһоро суох буолан, үөрэ түспүт уонна Чалбахы экирэтэн күнү быһа сүүрбүт. Сүүрүктээх уу үрүһ уутугар кыттыһан, улааттар-улаатан испит. Түргэттэргэр-түргэттээн, кэһэн хонууларынан устан, ырааттар-ыраатпыт. Ханна да иһинбэксэ, улахан өрүскэ тийбэн түспүт. Өрүс күүстээх уутугар холбоһон, Чалбах көстүбүт буолан хаалбыт. Кутуйах барахсан сылайан, танаһа-саба иһэйбэн, дэлби сылайбыт. Оттон Чалбах күүстээх өрүс долгунутар олорсо сылдьан хаһыктаабыт.

-Ээй, кутуйах минигин сиптүтүн! Аны саас көрсүөххэ диири! - диибит да, уута умсан, сүтэн хаалбыт.

Оттон кутуйах наһаа хомойон, ытаабыт. Ол олордоһуна, Кырдыабас энэ тийбэн кэлбит.

-Кутуйахчаан, тобо ытаатың, ким атаҕастаата?

-Минигин кытта ким да доһордоһуон, оонньуон баҕарбат. Хантан мин доһор булунабын, Кырдыабас?

Онуоха Кырдыабас энэ эппит: -Кутуйах, эн доһору экирэтэн да, ытаан да булуон суоҕа. Дьиннээх доһор-ханаан да элбөх буолбит. Доһор дьон-күндүттэн күндү баай буолар.

-Оччоһуна, мин доһорбун хайдах билбэһин, хантан булабын?

-Сүрэххинэн. Холобура мин түөрт эрэ доһордоохпун. Бастаахы доһорум аһыгар аспар тэһээх. Кинигин кытта мин күн айы көрсүөхпүн баҕарабын. Иккис доһорум эмп курдук. Кинигин санаарҕабыт күнүсүргэр көрдүбүн. Үһүс доһорум ырылым курдук. Кини минигин бэйэтэ көрдөөн булар. Оттон төрдүс доһорум салгыным курдук. Кини мин аттыбар көстүбэтэр да, куруутун сүрэхпэр баар.

Кутуйах ону истээт: -Эн микэ доһорум буоллун, сүрэхпэр куруутун баар буолуон. Мин доһордонум, дьин, үөрүүтүтэн ытты-ытты хоронутар кириэн хаалбыт.

Доһорун аһыаһыттан санаарҕаама. Бигэ бөрүннүтүнэн - кэһэн тутум. (К.Д.Уткин-Нүһүлгэн.)

Кини эдэр эрдэһинэ, доһоро-атаһа элбэх буолар, оттон санаарҕаама, доһор-атаһа аһаһа аһыһыт, дьин эрдэһээтэр, иһиннээх биир өйдөөхтөр-санаалаастар хаалаллар. (Иван Мигалкин)

КУТТАС КУОБАХ

Биирдэ куттас да куттас куобах олорбута үһү. Кини туохтан барытыттан куттанар эбит. Онооһор кыл-кыраахы хомурдоһтартан кытта куттанар. Баҕар кинилэр ытыраахтара дьин, баҕар тигэһилэр тигэһтэрэ дьин сап-салыбырас буолуор дьори куттанар да куттанар. "Дьааттаах буоллаһтарына өссө кутталлаах", - дьин-дьин куобах барахсан, төһүргэс куннигэр, хойуу талах быһыһыгар саһар идэлэммит. Ону тулуйумуна, Луохтуурга - баран көрдөрүргө санаммыт. Чугас тийт көндөйүгэр сүүс саастаах Хаххан луохтуур олорбут. Кини наһаа кырдыан хаалан, хараһынан көрөрө мөлтөөн, бытааран хаалбыт. Түүн, хараҕа эрэ арыллыда үчүгэйдик көрөр. Сарсыарда сырдыктан хараҕа саатар, ону-дьүһүнү араарбат буолан хаалар. Куттас куобах төһө да куттанар, түүн хараҕа соҕотобун хааман, Хаххан дьинтин булбут.

-Луохтуур, мин наһаа куттас буолан хааллым. Кутталбыттан санаарҕаан, утуһбат да буоллум. Туохтан да куттаммыт, хорсун сүрэхтээх буолуохпун баҕарабын, дьибит.

-Дьүһүнүң уларытыахха сеп. Оччоһуна баҕар, хорсун сүрэхтэһин. Ол гынан баран, ол бэйэтигэр тутулуктаах буолуоҕа, дьин Хаххан быһаарбыт.

-Уот курдук кыһыл дьүһүнтэ ымсырабын. Уоттан кыһыллар бары куттаналлар дьин.

-Сеп, куобахчаан. Сарсыарда күн сардаһаһыттан кырааска уларсыам. Оччоһуна дьүһүңгүн уларытан бизирээм, - дьибит. Уонна наһаа сылайан, утуһан хаалбыт.

Куттас куобах барахсан түүнү быһа долгуйан утуһбатах. Сарсыарда күн тахсарын кытта, луохтуурга сүүрэн тийбит. Хаххан күн сырдык уотугар хараҕа саатан, көрбөт буолбут. Уонна ылыт да, куобахы биир түбөспит кыраасканан сотон, дьүһүңгүн уларытан кэбиспит. Куттас куобах барахсан түүнү көрүмүтэ, боронг буолан хаалбыт. Ону сөбүлээбэксэ өҥө курдук ытаабыт.

-Куобахчаан, ытаама. Эйигин ити аттаах кыраасканан соттум. Кыһын дьүһүңгүн уларытан хаала. Оччоһуна саһаргар да үчүгэй буолуо.

Кыһын буолуута, Хаххан эппитин курдук, куобах түүтэ сыһыа туртайан, устунан муус манан буолбут. Хаарга саһан хааллаһына, көстүбэт буолар. Ол үчүгэй гынан баран, сии-биир туохтан барытыттан куттана сылдьар.

-Хаххан дуохтуур минигин аһыһынаата, ыһы-ыһы. Туохтан да куттаммыт сүрэхтээх буолуон дьибитэ, ханна баарый? Ыһы-ыһы, дьин ойуур иһигэр баар кыһылларга ытты-ытты кэспир идэлэммит. Ону истэн өйдөөх Суор эппит.

-Куобахчаан эн кыраны да улаатыннарар, өссө бэргэтэн бизирдиг.

-Ол аата хайдах? - дьин куобахчаан олус соһуйбут.

-Эн бэйэҥ куттасын дьин, сылаһынан кэспигин. Ол сылаһа санаан улааттар-улаатан, ырылы буолан хаалбыт. Дьинэ, эн куттас буолбатаххын ээ. Он-

нооһор, түүн хараҕа Хаххан луохтуур дьинтигэр соҕотобун барытың дьин! Ол аата-куттас буолбатаххын!

-Эмнэ өйдөөбүтүм дьин, үчүгэйдик быһааран бизр, - дьин куобахчаан ытты-ытты көрдөспүт.

-Э, оччоһуна, маннак быһаарыым. Өйдөөн иһит эрэ. Эн иһигин өрө уунан баран, күнү быһа биир моркубу тутан тур. Төһө өр тутан турар эбиккин? Моркуоп ыһааһына төһө да чөлүктүгүн иһин, күнү быһа өрө көтөһөн туттаахха, ырааттар-ыраатан барааҕа. Устунан иһинг сылайан, ыла-дыаҕа. Сии-биир онук курдук, эн куттас буолбут ырылым. "Мин куттасын, туохтан барытыттан куттанабын" - дьин куттаҕас санаан улааттар-улаатан, бэйэҥ бэйэң куттас онорбукун. Өйдөөтүң дуо?

-Ээ, дьэ, өйдөөтүм. Ол аһа, мин куттас буолбатах эбиһин. Оттон түүм өңө кыһын манан, сайын боронг буолара, микэ саһарбар кырдык үчүгэй эбит-дьин куобахчаан Хахханга махтаммыт. Уонна бэйэтин ойуурун дьин ойуокаһы турбут.

Хорсун, доһордун була-хала-буура сылдьабын. (К.Д.Уткин-Нүһүлгэн.)

Санааттан ыраатар уоскуулар, Ырааттан аһаахтарды-стын кууһулар. (Иван Мигалкин)

РОЗА СИБЭККИ

Биир алааска эһин араас кэрэ сибэккитэр үүмүттэр. Бары сыттар-сымардара дыргыһан, күөбүтүн чэлгийэн үчүгэйдьирин. Ол алааска Күн ыраактааһы кыһа эрэ дьаарбайар эбит. Кини таһылар сибэккитэригэр уу кутан бизрэр. Буорун көбүтүн, көрөр-истэр, хараһар. Ордук Роза сибэккин наһаа сөбүлүүр. Роза аттыгар кэлэһинэ ырыа ылымыр, үөрэр-көтөр. Киникэ ананан хоһоон ааһар, сылаан ылан маһылыыр. Ону Эрбэһин от көрөн олус күнүлүүр, сөбүлээбэт.

-Мин да күөх сэбирдэхтээһин, мин да үчүгэй сыттаахпын. Хайдах эрэ гынан Роза сибэккин кэлэһинэ баара! Күн ыраактааһы кыһа наар кинини эрэ таптаан тахсар! - дьин санаабыт. Уонна Абааһы кыһыгар үгэс барбыт. Абааһы кыһа наһаа кыраһыабай эбит. Кини курдук кэрэ дьүһүннээх, сырдык мөсүүннээх кыһа чугаһынан суох. Кини күнү быһа кэргэһинэ, сиржиллэһэ бэйэтин көрө-көрө хайҕаһарын, Эрбэһин от билэр эбит. Ол иһин эппит.

-Оо, Хотунуом, дорообо. Эн кэрэ курдукхун да, эйигин сыттынан баһыйар, дьүһүңгүн сабырылар бу сиргэ баар эбит. Эйигиннээһэр сүүс төгүл үчүгэй сыттаах, сүүс төгүл үчүгэй дьүһүннээх, кэрэ да кэрэ!

-Киний ол, минигиннээһэр ордук кэрэ ким баарый? - дьин абааһы кыһа олус кыһырыт.

-Алааска үүмүт Роза сибэкки! Кинини эрэ Күн ыраактааһы кыһа наһаа таһылар, сөбүлүүр. Роза сибэкки сыта миннигэһин, дьүһүнэ көрүөхтэн кэрэтин иһин бары кинини эрэ ордорор буолбуттар. Эн тускунан ким да санаабат, ким да аһыбат, эйигин умнубуттара ырааппыт.

-Тоҕо микэ ону ким да эппитий? Дьэ, оччотугар, эн микэ

көмөлөс! Бу дьааттаах ууну Роза сибэккитэ хараҕа буолуута, ким да көрбөтүтэр, буоругар идээн кутаар. Сотору көрүөхпүт, кини ордук таһыһыларын, хайҕыһыларын! - дьин-дьин күлэн аһаарастаабыт уонна дьааттаах ууну иһиккэ кутан бизрбит.

Эрбэһин от алааһыгар тийбит. Түүн буолуута, Роза сибэкки утуһа сыттаһына, дьааттаах ууну буоругар кутан кэбиспит. Роза сибэкки кэрэ көстүүтэ кэһтэн, күп-күөх уга эмиксэ сытты иһиктэн кириэн барбыт. Сарсыарда Күн ыраактааһы кыһа Роза сибэккитин көрбүтэ, ытты турар эбит. Сибэккин аһынан, уоскутаары гыммытыгар, иһигин иһинэ тэһэ анныабыт. Онуоха ырытыттан сибэккин сиргэ ылан быраһыт. Ону Эрбэһин от көрөн олус үөрбүт. "Роза сибэккин Күн ыраактааһы кыһа аны сөбүлээбэт буолбут. Ууттан кини сатаан тутпат гына сытты иһиктэммит, мөкү дьүһүннээһин" - дьин үөрэ-үөрэ Абааһы кыһыгар тийбэн кэспээн бизрбит. Абааһы кыһа үөрүүтүтэн ыттыһан таһымыт, эргичиннээн ыла-ыла үгэһүлээбит. Эрбэһин оту төбөтүтэн иһирийэ-иһирийэ хайҕабыт. Онуоха Эрбэһин от эппит:

-Оо, Хотунуом, маннаһылар минигин Роза сибэкки курдук дыргыл сыттаах, кэрэ гыһыан буолаарай? - дьин албыннаспыт.

-Эн даһаны дыргыл сыттаах, кэрэ дьүһүннээх буолуоҕун, алааһы барытын сыккынан ыһаардыҥ. Маннаһыгар бу аттаах ууну иһэн кэбис. Алааска тийбэр-тэр биллээһэ, - дьибит уонна кыра иһиктээх аттаах ууну иһэрдибит.

Эрбэһин от ону билэ охсоору, алааһыгар түргэһиник тийбит. Аттаах уу мэйигин эргитэн кириэн барбыт. Санаатыгар, хайдах курдук Роза сибэккин баһыйар сыттанарын кэспэит. Сарсыарда Күн ыраактааһы кыһа кэлэр суолугар тоһуйан, олорунан кэбиспит.

Күн ыраактааһы кыһа сарсыарда кэлбитэ, алаас иһэ барыта Эрбэһин от сытыһан сытыһан туолбут. Ким да тулуйбат куһаҕан сыта буолбут. Онуоха эһин, Эрбэһин от аһы, ытырылык буолан хаалбыт. Күн ыраактааһы кыһын маанна былаһчыһыгар хатанан баран түспөккэ, эрдээбит. Ол иһин:

-Бу Эрбэһини атын сиргэ көһөрүт, мин атаһым аһыгар үүмүтэһин! - дьин Эрбэһин оту барытын алаастан ыраастаппыт.

Оттон ыла Роза сибэкки тиллэн, өссө үчүгэй сыттааммыт, өссө түспүт. Оттон Эрбэһини куһаҕан сыттаах, ытырылык от дьинэр, кини барыта сөбүлээбэксэ, ырааһынан тумна хаамар буолбуттар.

Куһаҕантан кини кэлэһэр, кэрэ хаамар дьибитэр. Сороһор үөрэнэр да быһыһылаах. (К.Д.Уткин-Нүһүлгэн.)

Алааска ытырылык Эрбэһин аһыһыт иһин, баарын хайдах да биллэрэр, куһаҕан мангылаах дьон эмнэ биир онуктар. (Иван Мигалкин)

МУЗА ӨРҮС

Арай биирдэ Чараас Муус, Көһөҥө Таас, Халын Хаар уонна Тийт Мас доһордоспуттар.

Чараас Муус ыһ-ыраас, кыраттан да үөрэр-көтөр. Наһаа уйан,

кыраттан да хомойон ытыыр эбит. Быһыттаах-халлаан хайдах уларыһарынан, уларыһа сылдьар майгылаах.

Ылааһыһынаах Көһөҥө Таас саҕата-иһэтэ аһыһах, кыра таастары сэннэр, бэйэтин биллэһэн, улаханник сананар. Күн уота ардыгар маанылаан, кэһтээх болломто уурон хайҕааһына, күндү Таас курдук кылаһыһа түһэр. Кинигиннэр ордук ким да суоһун курдук туттун.

Халын Хаар сылаас сыһынан маннаһынан, ууллубутунан барар, тыһыны сыһынан хомойон, тоһмутунан барар.

Оттон Тийт Мас-мас курдук. Тыһыны да түстэһинэ куттаммыт, куһаас да түстэһинэ кыһаммыт. Бэйэтэ-бэйэтигэр үүнэр, хаҕаһыйар, кэһтэр, чэлгийэр эбит. Өнүрүк куһааска, сөрүүнүтэ саһаары гыһаһаһына эрэ кинини доһотторо санаммыт.

Арай биирдэ доһордуулар бары ыраах айаһыга туруммуттар. Хас да күнү быһа ыраах сирин хаампыттар, сылайбыттар. Өр да ор хаампыттарын кэһтэ, иһиктэригэр кэһтэ да кини Муза өрүс уста сытарын көрбүттэр. Муза өрүс тийбигиттэригэр, арай өрүс кыһыны саҕалаах буолбут.

-Барытытын көрөн-истэн билбэһин. Арай Тийт Маһы эрэ билбэт эбиһин. Манна элбэхтэр кэлбиттэрэ, онтон сорохторо куттананнар төһүбүттэрэ, сорохторо унуор туораабыттар. Эйиги мин долгуммар уйдаран, баҕар туоруоххут. Ким мөлтөх ара хаалыа, ким кыайбатах тийириэ. Оттон хайабыт эрэ, ордук кылаһаххыт баҕар туоруо. Онон, ким күүстээх, доһордаах туоратын-дьибит да, Муза өрүс долгуна өссө эһин күүһүрэн, ыттыһан кириэн барбыт. Доһордуулар дулайаллар да, хайаһастарый? Өрүһү туоруохтарынан, анараа кытылга хайаатар да тиксиктэһэрин баҕараллар.

Чараас Муус эппит: -Мин өрүскэ уста үөрүйэхпин, ханан, хайдах устары барытын билбэһин. Онон мин улаханник долгуйаһың, - дьин киһиргээбит.

Көһөҥө Таас ону истэн сөбүлээбэтэх.

-Мин да өрүһү билбэһин. Минигиттэн ордоору гыһаһын дуо? Өрүһү кытта элбэхтик алтыспытым. Минигин бу эргин бары биллэр! - дьин кыһырыт.

Халын Хаар да хаалсыбатах. -Өрүһү кытта доһордуу-бун. Минигин кини уруккуттан билэр. Чугас доһоро буолуон. Кыһыһы уһун кэһтэһтэргэ өрүс туһунан ырыа ылааһчыһына, хоһоон да аһааһчыһына, - дьибит.

Оттон Тийт Мас саһарбатах. Киникэ тыл да бизрбэттэр, ону-маны ыһыта да сатааһастар.

Бары Муза өрүһү туораары ууга кирибиттэр. Ылааһыһынаах Көһөҥө Таас ырааппатах, ууга кириээт, тийириһинэн барбыт. Чараас Муус өрүс ортоугар дьылы уста сатаан баран, уулан хаалбыт. Халын Хаар ханна да барыта биллэһкэ, эмнэ сым-эһийэн, сүтэн хаалбыт. Арай Тийт Мас эрэ доһусун өрүһү туораан, аннараа кытылга тиксэн, силигини үүмүт. Күөх лабаалара чэлгийэн, сиккэр тыалыһын сипсийэн, хас сарсыарда айы хоһоон ааһаллар, ырыа чыһаахтар тула көтө сылдьан, кэһи ырыатын ыттыһаллар. Муза өрүс онтон дуоһуйан, ор-гууй уста сыппыт.

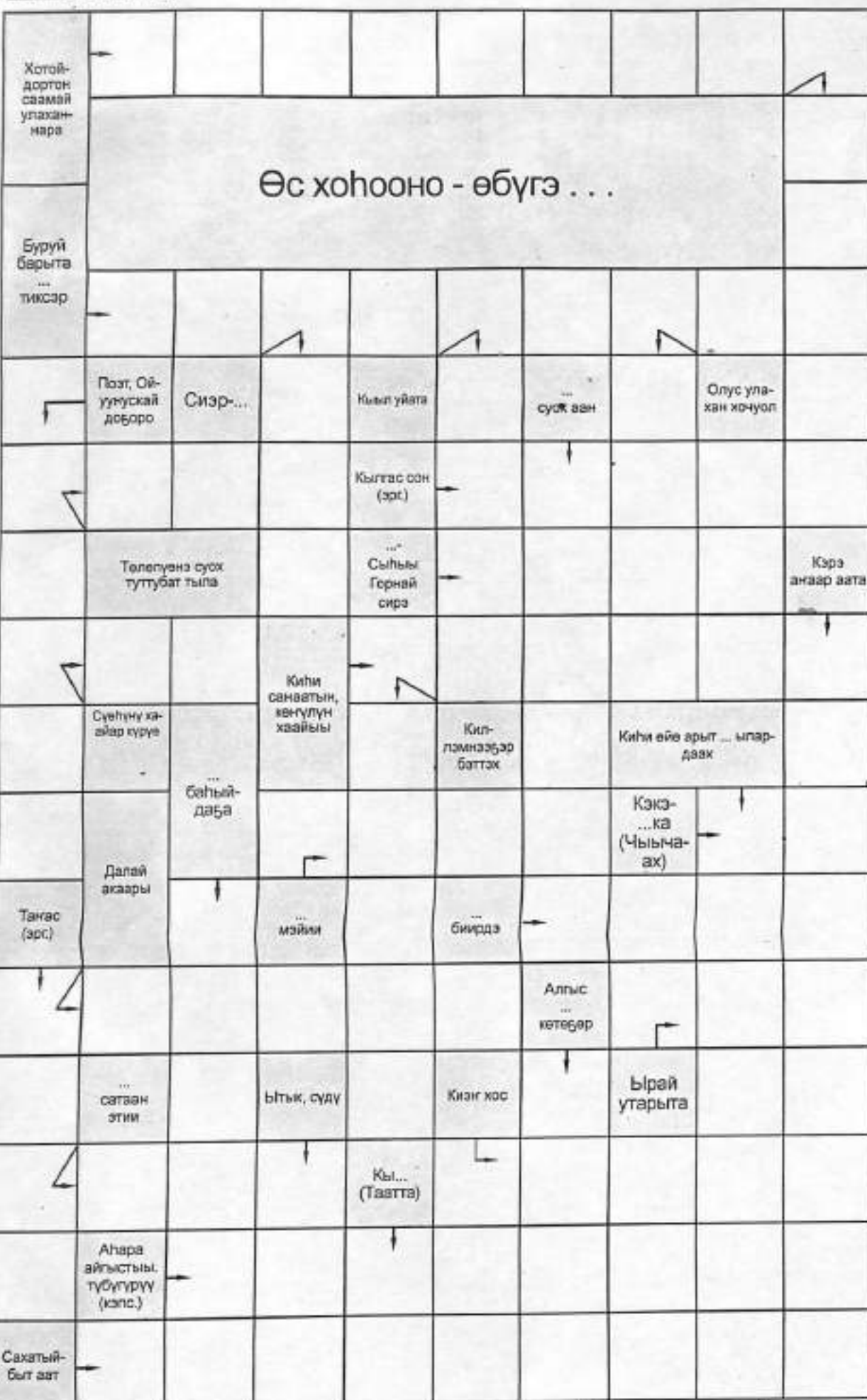
Албан ааты сырсыма, араа хаалыат. (К.Д.Уткин-Нүһүлгэн.)

Аат-суол - бөлүһүһтээх... Арай, бэйэтэ кэлэһинэ үйэһээх. (Иван Мигалкин.)

— ПЕРВЫЕ ДВА КЛАССА НЕ МОГУТ БЫТЬ СЧИСЛЕНЫ.

Инструктор профилактики
пожаров ОГПС РС(Я)
№ 38 По МО «Чурапчин-
ский улус (район)
Марианна ЗАХАРОВА

СЫННАЛАҢНА

«Сканворд: тэрийээччи ИП Данилова М.А. «ТААЙ сахалыы сканворд 3» ылылынна.

КУОНКУРУС

Убаастабыллаах Чурапчы улууһун олохтоохторо!

Өрөспүүбүлүкэбэ Үлэ сылын чэрчитинэн, “ҮЛЭ-ДЬОЛ” хаартысканан күрэби биллэрэбит

Куонкуруска кыттарга хаартыскаба түһэрбит үлэли сылдыар түтэннэргитин +79148202177 телеграм нүөмэригэр от ыйын 31 күнүгэр диэри ытыт.

Хаартыскабытын ыттаргытыгар ааккытын-суолгутун, олорор нэһилиэккитин уонна төлөпүөнүт нүөмэрин ыйабыт, **Чурапча LIVE (@sanaoloh)** телеграм-каналга суруп-пут буолуохтааххыт. Суруппатах түтэннэтигэр кыттартан босхолонобут.

Кирибит хаартыскалар барыта тэниэ **Чурапча LIVE (@sanaoloh)** телеграм-каналга атырдах ыйын 1 күнүгэр тахсыахтара. Кыайылыабы быһаарар куоластааһын атырдах ыйын 3 күнүгэр кизэ 21.00ч. диэри ытылыаба.

Түмүк атырдах ыйын 4 күнүгэр тахсыаба. Кыайылыаах анал бириийинэн наҕараадала-ныаба.

“Сага олох” эрдээкениэ.

ИНФОГРАФИКА

БЕЗОПАСНОСТЬ В ВОДЕ простые правила:

Купайтесь только в разрешенных местах, на благоустроенных пляжах.

Не боритесь с сильным течением! Используйте его, чтобы приблизиться к берегу.

Не прыгайте в незнакомых местах!

Не подплывайте к проходящим судам и не забирайтесь на предупредительные знаки!

КЭРИЭСТЭБИЛ

Күндү жүргөңүм, ажабыт, элибит Егор Егорович Макаров олохтон туорабыта бу дыйл от ыйын 20 күнүгөр 40 жонугун туюла.

Кулун тутар 18 күнүгөр 1942 жылдаах-ха Салам Бээтшес 9 оболоох Федосия Инокентьевна, Егор Григорьевич Макаровтар дыйл жүргөттөргөр 6-с оболоон төрөөбүт. Салам 7 кылаастаах оскулатын бүтүрэн баран Чурапчы орто оскулатын 8 кылаадын бүтүрбүт.

Егор Егорович озо эрдэнттэн сэмиз, үлөз эрилтэн улааппыта, кыайытаа, хайа да үлөттэн чабыйбакка ылан илэр. Техникада кыра эрдэнттэн сыстаас эт. 1958 жылдаахха трактористтар куурустара аылдан, оино үөрөңүн, тракторист идэтин ылбыта. Онтон Сэбнэскэй Аармыйада ыгырылган Хабаровскай куоракка тийбэн сулуусалаабыта. Үс жыл үтүө суобастаахтык сулуусалаан, коммунистическай үлө ударнига буолбута. Көнүл тустууга Дальнай Восток чемпионна буолбута, оскулаада үөрөнө сылдан тустуунан дьярыктаммыт буолан, үчүгүйдик тустар эт.

Аармыйаттан кэлэн баран Мария Петровнадын мал буолан, дыйл-уот туттан, 5 оболоон Улахан Күөлгө олобруттара.

Сталин аатынан колхозо Улахан Күөлгөдүн учаастагар трактористаабыта. Кэлэн

Күндү киһибит сүрэхпитигэр өрүү тыыннааххын

колхозуон аата уларыан «Партия 22-с съезда», онтон «Субуруускай» уонна «Чурапчы» колхозтарга үрдүк таһаарылаахтык үлэлэн 1977 с. «Коммунистическай үлө ударнига» буолбута.

Колхозуон уонна колхозуон прои-водствотун сага суолуун сайыннарыла, хотоннору тутууга, сүөһү аһын бэлэмнээһингэ, оту-маны тийингэ, дулбаны быстаран сири огорууга, онтон да атын элпиттээх үлэлэргэ механизатор добо-рууан тэтигэ сылдан үлэлээбүт. 1979 с. «Социалистическай куоталаһы кыайылаах» буолбута.

Трактор уруулу тутуубуттан тухха да аралдаабытка пенсияга тахсыар дээр 40-ча сылы эр кыайыт кэм устатыгар биер кыдыу таһаарылаахтык үлэлээбүт. Ити туһугар эмиз улахан саабыла, мындыр өйү уонна идэни үчүгүйдик баһылааһыны ирдиир.

Колхозуонан олорор кэмиз салаа киникэ сивлэстиир култуураны үүнүрэр уонна бэлэмнэр звеному салайтарбыта. Егор Егорович үлөттэн да толубакка таһаарылаахтык үлэлэһири сипэспит, ити кэмиз Салам сүрүгөр тыһыынчанан твон-

на сивлэс бэлэмнэр буола сылдьыбыта.

Маны таһынан дьонго-сүргөз, ордук кыаммат ыага, отторун-мистарын, муу-старын тийэрэ. Егор Егорович үлөттэн сылаан сыппатах, ылаан болоничнай ылбатах киһи. Наар үлө үөһүгөр, күл-үөрэ, хотоһу-кыайытас буолан үлө ыра-ханыгар сылдьар эт.

Оболоро оскулаада кинилэригэр Уһун Күөлгө коһон киирбүттэр.

Колхозо, колхозо хас да төгүлүткэ чемпион тракториһа, Үлө, СӨ тыатын хаһаай-стыбатын бэтэрээн, «Гражданскай килби-эн» бэлэ хаһаайына, Чурапчы оройуонун сайдыытыгар тус бэйэтин кылаатын иһин 3-с степеннээх бэлэ, Салам нэһилиэгин социальнай-экономическай сайдыытыгар тус бэйэтин кылаатын киллэрбитин иһин анал бэлэ, Салам нэһилиэгин Бочуоттаах олохтоого, Саха АССР 100 сылыгар Тыа хаһаайстыбатын министрествотун үбүлүүдээх бэлэтин хаһаайына, сэрин кэмнээдн озо Кыайы үбүлүүбүтү мээ-тээлэрдээх, Бочуотунай грамоталарынан, харчынан бирисмнээхтэммит, Махтал, эбүрдэ суруктарынан бэлэстэммит. Биер сайан оттуу сырыттаах Дьоккуускайтан

корреспондент иһиэ сылдьар Саха норуодунай суруйааччыта В.С.Яковлев-Дала кини үлэтин билсэн, хаһаакка хайаабытын, сы-лаппытын хан-нык да уордан ылбытынаагар үчүгүйдик саһыар, үөрө-көтө ахтар эт. Ити Егор Егорович сэмэини, үлөттэн ордук үрдүк-түк сыаналанар туох да суоһун билиһирин бэлэстэ.

Егор Егорович 5 оболоох, бары мал бу-олан, үөрөңүн, идэлэһи олоһолор, 2 кий-нигээх, 3 күтүөттээх. Барыта 14 сиеннээх, 17 хос сиеннээх. Көнигэр хааларыт элбэх дьонноох, ыччаттар. Күргөһүннэн Мария Петровнадын элэтигэ дьаһлоох-тук 57 жыл биергэ олобруттара, Россия-скай Федерация «Тантал уонна бэйэ бэйэ-гэ бэриннээх буолуу» дьон бэлэтин хаһа-айытара буолбуттара.

Күргөһ, оболоро, сиеннэр.

Күндү өр сылларга биергэ үлэлээбит, малды оло-брут

СЛЕПЦОВА Татьяна Гаврильевна уһун ыарахан ыарыттан олохтон туораабытынан кыр-гыттарыгар, күтүөттэригэр, сиеннэригэр, чугас дьонугар диириг културдаммытын тирээдэбит.

Аэропорт метео кэлэктиниэ.

Убаастыыр киһибит, үөрэх управлениетыгар биергэ үлэлээбит солбуйааччы бухгалтербит, үлө бэтэрээнэ

СЛЕПЦОВА Татьяна Гаврильевна уһун ыарахан ыарыттан олохтон туораабытынан кыр-гыттарыгар Ньургуйанаада, Светлаада, күтүөттэригэр, кийинтэригэр, сиеннэригэр, хос сиеннэригэр, чугас ай-махтарыгар диириг културдаммытын биллэрэбит.

Урукку биергэ үлэлээбит УУНО кэлэктиниэ, профсоюз.

Убаастыыр илэбит, эбэбит, саһаһыт

МОНАСТЫРЕВА Марфа Константиновна бу дыйл от ыйын 13 күнүгөр ыалдыан бийиги кэлэктэбиттэн өлөн туораабытын билэр дьонугар илэтиннэрэбит.

Оболоро, сиеннэр, бары Монастыревтар.

Соловьев нэһилиэгин олохтоого, тапталлаах эдэниэ

НИКОЛАЕВА Евдокия Даниловна уһун ыарахан ыарыттан олохтон туораабытынан уба-астыыр күтүөппүтүгэр Михаил Даниловичка уонна кини аймахтарыгар диириг културдаммытын тирээдэбит.

Захаровтар, Яковлевтар уонна Дьяконова.

Өр сылларга биергэ үлэлээбит кэлэктэбит, бэ-тэрээммит

НИКОЛАЕВА Евдокия Даниловна ыарахан ыарыттан олохтон туораабытынан чугас дьонугар, таһаарыстарыгар диириг културдаммытын бил-лэрэбит.

Чурапчытаабы кини балыһа, Мырылаатаабы врачнай амбулатория кэлэктиннэр.

Убаастыыр аба саастаах таһаарыһыт, элбэхтэ ый-ан-кэрдэн биерэр үтүө сүбэһинит, үлө бэтэрээнэ, Мугу-дайтан төрүттээх

ОКОНЕШНИКОВ Михаил Михайлович соһумардык олохтон туораабытынан дыйл жүргөттэригэр, бары биергэ төрөөбүттэригэр, таһаарыстарыгар диириг културдаммытын тирээдэбит.

Биергэ үлэлээбит «Мындааһы» колхозо урукку кини аппаратаһын үлэһиттэр.

Күндүтүк саныыр үөрөһүт обом, озо саһаһыт добо-ро, биергэ үөрэммит таһаарыһыт

ОКОНЕШНИКОВ Михаил Михайлович соһумардык олохтон туораабытынан күргөһүгэр Дария Семеновнаада, оболорулар Мишаада, Саргыга, сиеннэри-гэр, чугас дьонугар диириг културдаммытын тирээдэбит, аһыгытын тэтигэ үлэлээбүт.

Мугудай орто оскулатын 1978 с. ылуһа, учуутала В.К.Еремеева.

ИНФОГРАФИКА

БИЛЭТЭРИИ / ОБЪЯВЛЕНИЕ

Пестерев Василий Иванович аатыгар аттестат сү-пүтүнэн дыйл суоһунан ааһарга.

Убаастабыллаах коллегабыт, салааһааччыбыт
ОКОНЕШНИКОВ Михаил Михайлович хомолтолоохтук олохтон туораабытынан күргөһүгэр Дария Се-меновнаада, оболорулар, сиеннэригэр, биергэ үлэлээбит коллега-бытыгар, эдэнигэр Марианна Федоровнаада, бары аймах-тарыгар, чугас дьонугар диириг културдаммытын тирээдэбит.
1997-2000 сс. Чурапчы улуһун финансовый Управлениетыгар биергэ үлэлээбит коллегалара.

Убаастабыллаах коллегабыт, 1997-2000 сылларга Чурапчы улуһун финансовый управлениетыгар начальнигынан үлэлээ-бит

ОКОНЕШНИКОВ Михаил Михайлович соһумардык олохтон туораабытынан күргөһүгэр Дария Се-меновнаада, оболорулар, сиеннэригэр, коллегабытыгар, эдэнигэр Марианна Федоровнаада, биергэ төрөөбүттэригэр, бары аймах-тарыгар диириг културдаммытын тирээдэбит.
Чурапчы улуһун Управлениетын кэлэктиниэ.

Профессор, мэдиссиппэ билиһини дуоктара

БАШАРИН Карл Георгиевич бу дыйл от ыйын 17 күнүгөр олохтон туораабытынан күр-гөһүгэр Зоя Константиновнаада, оболорулар, сиеннэригэр, чугас аймах-билэ дьонугар, үлөһүннээхтэригэр диириг ку-турдаммытын тирээдэбит.

“Чурапчы улуһа (оройуона)” муниципальнай тэрилин дьаһалтата, улуустаабы депутаттар Сэбэттэрэ уонна Дьоккуускай куоракка олорор Чурапчы улуһун түмүгүт.

Мэдиссиппэ дуоктара, профессор, патриот, чөл олобу туруулаһааччы, Салам орто оскулатыгар мэдиссиппэ кы-лааһа тэрилинитин көбүлүүсүн, тэрийүүсүн ытыктабылла-ах

БАШАРИН Карл Георгиевич ыарахан ыарыттан олохтон туораабытынан тапталлаах күргөһүгэр Зоя Константиновнаада, уолугар Георгий Кар-ловичка, кыргыттарыгар Анна Карловнаада, Ольга Карло-внаада, бары сиеннэригэр, чугас аймах - билэ дьонноругар диириг културдаммытын тирээдэбит.

Профессор Г. П. Башарин аатынан Салам орто оскулатын салаалтата, кэлэктиниэ.

Ген. директор - И.М. СТУЧКОВА.
Кырааһааччы - Е.Г. МАКАРИНСКАЯ.
Авиасоһуотуу - И.П. СЕВЕРЯКОВА.
Кроһаһааччы - С.А. ЖЕДУНОВСКИЙ.
Текст редактор - Л.К. ПОПОВА.

Тирээһиниэ СӨ Баһылыгытаабыта, Саха Оросуубулуһун “Сабэһи” Сүдүрүккэһэ аһаһааччы тэрилинитин “Салам” Сүдүрүккэһэ СӨ “Салам” ДУ.
Телефон: 676700 (Дьоккуускай) к. Ойуунуулаада уул 31, 124 к.б. тел/факс: (411-2) 34-39-17 e-mail: sakhalin@yandex.ru.
Почта: Россия Федерация Россия Федерация СӨ баһылыгар 676700 с. бээтшес 2 күнүгөр Россия Федерация баһылыгар - ИИ №73/14-00659.

Дьоккуускай аһаһааччы: 676700, Чурапчы с.п., Карл Маркс уул., 26 “а”.
Телефон: 41-332, 41-333, 41-334, 41-335, 41-336, 41-337, 41-338, 41-339, 41-340, 41-341, 41-342, 41-343, 41-344, 41-345, 41-346, 41-347, 41-348, 41-349, 41-350, 41-351, 41-352, 41-353, 41-354, 41-355, 41-356, 41-357, 41-358, 41-359, 41-360, 41-361, 41-362, 41-363, 41-364, 41-365, 41-366, 41-367, 41-368, 41-369, 41-370, 41-371, 41-372, 41-373, 41-374, 41-375, 41-376, 41-377, 41-378, 41-379, 41-380, 41-381, 41-382, 41-383, 41-384, 41-385, 41-386, 41-387, 41-388, 41-389, 41-390, 41-391, 41-392, 41-393, 41-394, 41-395, 41-396, 41-397, 41-398, 41-399, 41-400, 41-401, 41-402, 41-403, 41-404, 41-405, 41-406, 41-407, 41-408, 41-409, 41-410, 41-411, 41-412, 41-413, 41-414, 41-415, 41-416, 41-417, 41-418, 41-419, 41-420, 41-421, 41-422, 41-423, 41-424, 41-425, 41-426, 41-427, 41-428, 41-429, 41-430, 41-431, 41-432, 41-433, 41-434, 41-435, 41-436, 41-437, 41-438, 41-439, 41-440, 41-441, 41-442, 41-443, 41-444, 41-445, 41-446, 41-447, 41-448, 41-449, 41-450, 41-451, 41-452, 41-453, 41-454, 41-455, 41-456, 41-457, 41-458, 41-459, 41-460, 41-461, 41-462, 41-463, 41-464, 41-465, 41-466, 41-467, 41-468, 41-469, 41-470, 41-471, 41-472, 41-473, 41-474, 41-475, 41-476, 41-477, 41-478, 41-479, 41-480, 41-481, 41-482, 41-483, 41-484, 41-485, 41-486, 41-487, 41-488, 41-489, 41-490, 41-491, 41-492, 41-493, 41-494, 41-495, 41-496, 41-497, 41-498, 41-499, 41-500, 41-501, 41-502, 41-503, 41-504, 41-505, 41-506, 41-507, 41-508, 41-509, 41-510, 41-511, 41-512, 41-513, 41-514, 41-515, 41-516, 41-517, 41-518, 41-519, 41-520, 41-521, 41-522, 41-523, 41-524, 41-525, 41-526, 41-527, 41-528, 41-529, 41-530, 41-531, 41-532, 41-533, 41-534, 41-535, 41-536, 41-537, 41-538, 41-539, 41-540, 41-541, 41-542, 41-543, 41-544, 41-545, 41-546, 41-547, 41-548, 41-549, 41-550, 41-551, 41-552, 41-553, 41-554, 41-555, 41-556, 41-557, 41-558, 41-559, 41-560, 41-561, 41-562, 41-563, 41-564, 41-565, 41-566, 41-567, 41-568, 41-569, 41-570, 41-571, 41-572, 41-573, 41-574, 41-575, 41-576, 41-577, 41-578, 41-579, 41-580, 41-581, 41-582, 41-583, 41-584, 41-585, 41-586, 41-587, 41-588, 41-589, 41-590, 41-591, 41-592, 41-593, 41-594, 41-595, 41-596, 41-597, 41-598, 41-599, 41-600, 41-601, 41-602, 41-603, 41-604, 41-605, 41-606, 41-607, 41-608, 41-609, 41-610, 41-611, 41-612, 41-613, 41-614, 41-615, 41-616, 41-617, 41-618, 41-619, 41-620, 41-621, 41-622, 41-623, 41-624, 41-625, 41-626, 41-627, 41-628, 41-629, 41-630, 41-631, 41-632, 41-633, 41-634, 41-635, 41-636, 41-637, 41-638, 41-639, 41-640, 41-641, 41-642, 41-643, 41-644, 41-645, 41-646, 41-647, 41-648, 41-649, 41-650, 41-651, 41-652, 41-653, 41-654, 41-655, 41-656, 41-657, 41-658, 41-659, 41-660, 41-661, 41-662, 41-663, 41-664, 41-665, 41-666, 41-667, 41-668, 41-669, 41-670, 41-671, 41-672, 41-673, 41-674, 41-675, 41-676, 41-677, 41-678, 41-679, 41-680, 41-681, 41-682, 41-683, 41-684, 41-685, 41-686, 41-687, 41-688, 41-689, 41-690, 41-691, 41-692, 41-693, 41-694, 41-695, 41-696, 41-697, 41-698, 41-699, 41-700, 41-701, 41-702, 41-703, 41-704, 41-705, 41-706, 41-707, 41-708, 41-709, 41-710, 41-711, 41-712, 41-713, 41-714, 41-715, 41-716, 41-717, 41-718, 41-719, 41-720, 41-721, 41-722, 41-723, 41-724, 41-725, 41-726, 41-727, 41-728, 41-729, 41-730, 41-731, 41-732, 41-733, 41-734, 41-735, 41-736, 41-737, 41-738, 41-739, 41-740, 41-741, 41-742, 41-743, 41-744, 41-745, 41-746, 41-747, 41-748, 41-749, 41-750, 41-751, 41-752, 41-753, 41-754, 41-755, 41-756, 41-757, 41-758, 41-759, 41-760, 41-761, 41-762, 41-763, 41-764, 41-765, 41-766, 41-767, 41-768, 41-769, 41-770, 41-771, 41-772, 41-773, 41-774, 41-775, 41-776, 41-777, 41-778, 41-779, 41-780, 41-781, 41-782, 41-783, 41-784, 41-785, 41-786, 41-787, 41-788, 41-789, 41-790, 41-791, 41-792, 41-793, 41-794, 41-795, 41-796, 41-797, 41-798, 41-799, 41-800, 41-801, 41-802, 41-803, 41-804, 41-805, 41-806, 41-807, 41-808, 41-809, 41-810, 41-811, 41-812, 41-813, 41-814, 41-815, 41-816, 41-817, 41-818, 41-819, 41-820, 41-821, 41-822, 41-823, 41-824, 41-825, 41-826, 41-827, 41-828, 41-829, 41-830, 41-831, 41-832, 41-833, 41-834, 41-835, 41-836, 41-837, 41-838, 41-839, 41-840, 41-841, 41-842, 41-843, 41-844, 41-845, 41-846, 41-847, 41-848, 41-849, 41-850, 41-851, 41-852, 41-853, 41-854, 41-855, 41-856, 41-857, 41-858, 41-859, 41-860, 41-861, 41-862, 41-863, 41-864, 41-865, 41-866, 41-867, 41-868, 41-869, 41-870, 41-871, 41-872, 41-873, 41-874, 41-875, 41-876, 41-877, 41-878, 41-879, 41-880, 41-881, 41-882, 41-883, 41-884, 41-885, 41-886, 41-887, 41-888, 41-889, 41-890, 41-891, 41-892, 41-893, 41-894, 41-895, 41-896, 41-897, 41-898, 41-899, 41-900, 41-901, 41-902, 41-903, 41-904, 41-905, 41-906, 41-907, 41-908, 41-909, 41-910, 41-911, 41-912, 41-913, 41-914, 41-915, 41-916, 41-917, 41-918, 41-919, 41-920, 41-921, 41-922, 41-923, 41-924, 41-925, 41-926, 41-927, 41-928, 41-929, 41-930, 41-931, 41-932, 41-933, 41-934, 41-935, 41-936, 41-937, 41-938, 41-939, 41-940, 41-941, 41-942, 41-943, 41-944, 41-945, 41-946, 41-947, 41-948, 41-949, 41-950, 41-951, 41-952, 41-953, 41-954, 41-955, 41-956, 41-957, 41-958, 41-959, 41-960, 41-961, 41-962, 41-963, 41-964, 41-965, 41-966, 41-967, 41-968, 41-969, 41-970, 41-971, 41-972, 41-973, 41-974, 41-975, 41-976, 41-977, 41-978, 41-979, 41-980, 41-981, 41-982, 41-983, 41-984, 41-985, 41-986, 41-987, 41-988, 41-989, 41-990, 41-991, 41-992, 41-993, 41-994, 41-995, 41-996, 41-997, 41-998, 41-999, 42-000, 42-001, 42-002, 42-003, 42-004, 42-005, 42-006, 42-007, 42-008, 42-009, 42-010, 42-011, 42-012, 42-013, 42-014, 42-015, 42-016, 42-017, 42-018, 42-019, 42-020, 42-021, 42-022, 42-023, 42-024, 42-025, 42-026, 42-027, 42-028, 42-029, 42-030, 42-031, 42-032, 42-033, 42-034, 42-035, 42-036, 42-037, 42-038, 42-039, 42-040, 42-041, 42-042, 42-043, 42-044, 42-045, 42-046, 42-047, 42-048, 42-049, 42-050, 42-051, 42-052, 42-053, 42-054, 42-055, 42-056, 42-057, 42-058, 42-059, 42-060, 42-